

„Ztráta země“ v díle Phan Bôi Châu
(písemná práce z literatury)

Vypracovala: Petra Karlová
Vietnamistika, 3. ročník
V Praze 20. 6. 2001

ÚVOD	3
I. VÝZNAM DÍLA PHAN BÔI CHÂUA PRO Hnutí ĐÔNG DU	6
1. Phan Bôi Châu před cestou do Japonska.....	6
2. Phan Bôi Châu v Japonsku	8
II. DÍLO PHAN BÔI CHÂUA.....	10
1. Vliv Luong Khai Siêua na dílo Phan Bôi Châu	10
2. Význam Japonska pro tvorbu Phan Bôi Châu	11
3. Phanovo pojetí ztráty země – „vua mât, nuoc tan“	12
4. Dějiny ztráty Vietnamu (Việt Nam vong quốc su)	13
1. Obsahová stránka díla	13
2. Jazyk díla	14
3. Překlad díla	15
4. Díla Phan Bôi Châu do roku 1908:	28
ZÁVĚR	28
Seznam vietnamských a japonských jmen a slovních spojení.....	30
Bibliografie	31

Všechna vietnamská, japonská a čínská jména jsou uváděna v tradičním pořadí – nejprve příjmení (rodové jméno) a pak osobní jméno.

Úvod

Téma ztráty země (mât nuoc) se ve vietnamské literatuře objevilo v době francouzské kolonizace koncem 19. století a na začátku 20. století. Vietnamští autoři, obvykle pocházející z rodin konfuciánských učenců, vyjadřovali formou prózy či poezie svůj smutek a rozhořčení nad neutěšenou situací své vlasti ve francouzském područí.

Psali o bezpráví páchaném na vietnamském národě, který při stávajícím vývoji nečeká nic než zánik. Na jedné straně konfuciánští literáti líčili utrpení země pod koloniální nadvládou, kruté zacházení francouzských úředníků, kteří Vietnamu přinesli namísto civilizační osvěty jen úpadek a vykořisťování. Na druhé straně se obraceli ke slavné minulosti Vietnamu, k hrdinným předkům, aby pozvedli ducha národa a on tak povstal k boji.

Vedle toho se objevil zcela nový prvek – hledání pomoci v zahraničí u země s příbuznou kulturou. Hlasatelem tohoto východiska pro Vietnam byl především severovietnamský učenec Phan Bôi Châu, který přirovnával zahraničního záchrance k lékaři, který vyléčí Vietnam z jeho „nemoci“¹. Francouze naopak přirovnával k démonu, který nemoc způsobuje a nemá slitování s nemocným.² Vietnamští literární kritikové považují Phan Bôi Châua za prvního revolučního autora a revolucionáře Vietnamu.

Jeho díla podobně jako díla jeho současníků byla psána čínskými znaky, byla rozšiřována v úzkém okruhu konfuciánských vlastenců zejména v Tonkinu a také se dostala do rukou protifrancouzsky smýšlejících mandarínů u císařského dvora v Huê. Kromě Phan Bôi Châua básně o ztrátě země psali především Nguyễn Quyên (př. báseň Nárek duše země, 1907), Nguyễn Thuong Hiên (př. báseň Pláči nad sebou), Phan Chú Trinh a další.

Phan Bôi Châu

Sám mluvím o věcech citu (před rokem 1905)³

Ach! Země našeho lidu je opravdu podivná!

Vidím, že pláčeš: nermoutíš se?

Vidím, že se směješ: již je dobře?

¹ Van tho cách mang Việt Nam. Phan Bôi Châu, str. 85 –86.

² Việt Nam vong quốc su, str. 96. „Ma không thương người ôm.“

³ Van tho Phan Bôi Châu. str. 33 - 35

Vidím, že se hněváš: stále osamělý ve vyhnanství.

Vidím, že mi vyčítáš: vypadáš stále naivně!

Slyšíš!?

Vně královského paláce v hlavním městě

jak zní fanfáry Západu bolestně a hořce?

Po městě Draka koně zloděje dupou, špiní jej,

prach zaslepuje oči, houstne v mrak!

Cítíš!?

Citadela, lid, kde jsou v tento čas,

copak se tu jen nazdařbůh potulují?

Podívej!

Šat a klobouky císařského dvora jsou jiné než dříve.

Velkolepí, nejednotní, podvolili se a složili ruce do klína.

Povinnosti nosičů se ani na okamžik nesnížily,

lidu nezbyl ani ten nejmenší majetek.

Nouze se střídá s nepřátelstvím.

Otec a syn, bratři se spolu rozešli, hejno se rozpadlo.

Jak smutné! Se slušnými se zle zachází.

Odraní na kost, morku zbavení, hubení.

Za dalších sto let po skvělém rodu,

po národu Bách Viêt, bude se ještě někdo ptát?

Jak je nebezpečné být takto v područí!

Ach, země našeho národa je opravdu podivná!

Já, syn své vlasti se snažím létat,

doba není dobrá, ani svět není dobrý.

Jen vím, že mám bláznivě milující srdce,

nedovolím si smích, nedovolím si hněv,

nedovolím si radost, nedovolím si žal.

Neboť si nezvyknu na život ve špatném zacházení.

Neboť to nemohu nechat jen tak.

Proto mě bolí srdce, trpím dnes.

Kterýpak člověk myslí na tyto hrozivé okolnosti?

Setřeme si bezpočet slzí a krve kypící!

Ach, běda! život kuliho?

Ani neví, jak se jmenuje!

Ani neví, jak se jmenuje!

Lidé mi říkají, že jsem divný, já že jsem podivný!

Lidé mi říkají, že jsem naivní, tak naivní!

Ty odříznuté brašny s básnickými skladbami, ty tykve naplněné alkoholem?

Ptám se, proč si připínáš meč?

Abys jako Gia Cát v městě Draka ležel bez užitku,

nebo abys jako Ba Di na severním moři čekal na příznivý den?

Jak je čas kritický!

Copak proto ležím bez užitku?

Čekat, na který den?

Nebesa se naklonila a vylila se na Zemi.

Čí je to vina?

Země se rozpadla, vládce zmizel.

Čí je to vina?

Sedět planě, jen zpívat, smát se, milovat, plakat – k čemu je to užitečné?

I. VÝZNAM DÍLA PHAN BÔI CHÂU PRO HNUTÍ ĐÔNG DU

Phan Bôi Châu byl prvním Vietnamcem, který se systematicky věnoval zajištění studia vietnamských mladíků v Japonsku. Hnutí, jež vzniklo na základě této činnosti, se nazývalo hnutí *Đông du* (Cesta na východ – tj. do Japonska) (cca 1905 – 1909). Následující kapitola pojednává o okolnostech vzniku tohoto hnutí a o jeho významu v plánu na osvobození Vietnamu.

1. Phan Bôi Châu před cestou do Japonska

Jak již bylo řečeno výše, Phan Bôi Châu patří k nejvýznamnějším autorům zabývajících se tématem „ztráty země“. Jeho postoj k tomuto tématu se během života přirozeně měnil, a z tohoto důvodu nemalou část první kapitoly tvoří také Phanova životopisná data, která napomáhají objasnit proces této proměny jeho postoje.

Phan Bôi Châu pocházel z bohaté konfuciánské rodiny z provincie Nghê An. Oblast Nghê An, známá svým silným vlasteneckým cítěním a loajalitou vůči císařskému rodu, byla centrem protifrancouzského hnutí. Phan Bôi Châu byl tímto prostředím ovlivňován od dětství a ve svých sedmnácti letech zveřejnil své první „dílo“. Jednalo se o prohlášení *Binh Tây thu Bac* (Kritika západní anexe Tonkinu)⁴, které nalepil na strom u cesty na protest proti Francouzům, kteří v roce 1882 dobyli Tonkin.

Při své vlastenecké činnosti se Phan neustále stýkal s konfuciánskými učiteli, kteří se aktivně podíleli na hnutí *Cân vương* (Roajalistické hnutí). Toto hnutí vyžadovalo, aby francouzští kolonialisté navrátili vládnoucí pravomoci vietnamskému císaři, konkrétně císaři Ham Nghi. Hnutí bylo poraženo, nicméně roajalistická strana zůstala ve Phanově plánu jednou z hlavních sil k obnovení nezávislosti Vietnamu. Roajalisté se později podíleli na vzniku Phanovy Společnosti obnovy (*Duy Tân Hội*), která jej v roce 1905 vyslala do Japonska, a napomáhali Phanovu hnutí *Đông du* (Cesta na východ), jež zajišťovalo studium vietnamských mladíků v Japonsku. Také Nguyễn Ham z Roajalistického hnutí navrhl Phanovi, aby pro svůj záměr obnovy Vietnamu získal protifrancouzsky naladěného člena císařského rodu Nguyễn Cuong Dê, který byl potomkem císařského prince Nguyễn Phúc Canhe.

⁴ Lich su Việt Nam. str. 138.

Od roku 1897 se Phan Bội Châu více seznamoval s politickou situací v Asii a to zejména prostřednictvím čínských děl, tzv. *Tân thu* (Novosti), jejichž autory byli Khang Huu Vo (čínsky: Kchang Ju-wei) a především Luong Khai Siêu (čínsky: Liang Čchi-čchao), čínský učenec žijící v Japonsku. Vzhledem k informační izolaci ze strany francouzské koloniální vlády to byl jediný zdroj zpráv o tehdejší světě, avšak stále nestačil k tomu, aby Phan poznal skutečnou situaci ve východní Asii, která byla východiskem pro jeho plány.

V roce 1900 Phan úspěšně absolvoval provinční zkoušky⁵ a po smrti svých rodičů se začal věnovat výhradně plánům na osvobození své vlasti. Své záměry a myšlenky neustále diskutoval s vlasteneckými učiteli a také psal díla, která měla získat podobně smýšlející vzdělance pro jeho plán. Přibližně v roce 1903 nebo 1904 napsal ve vietnamštině Knihu krve a slz souostroví Rjúkjú (*Luu Cáu huyêt lê tân thu*), která je naplněna bolestí nad ztrátou nezávislosti země (resp. nad ztrátou země), jež byla násilně připojena k Japonskému císařství. Tento osud souostroví Rjúkjú, směřující k zániku svébytné kultury Rjúkjúanů, měl upozornit čtenáře, že Vietnam se nachází v podobné situaci, protože se stal kolonií Francie. Předmětem kritiky se v ní stal mandarínský systém, přičemž v díle bylo možno rozpoznat tehdejší důležitý hodnostář na dvoře v Huê. Tato kniha byla distribuována rovněž pouze v úzkém kruhu literátů, zejména mandarínů u císařského dvora, a tak ani nemohla mít ohlas mezi širokým lidem. Nicméně vzbudila zájem dvorského učence Phan Chú Trinhe, který se proto setkal s Phan Bôi Châuem a později také navštívil Japonsko.⁶ Jejím přínosem bylo také to, že poprvé obrátila pozornost Vietnamců na dění v okolním světě, což je naznačeno již v samotném názvu. *Tân thu* také označovalo čínská díla přinášející informace o smutné situaci asijských národů a diskuse o možných východiskách z této situace.

Je zajímavé, že Japonsko v tomto díle vystupuje jako agresor a původce zlého osudu Rjúkjú, zatímco o jen několik málo let později se stává nadějí pro záchranu Vietnamu z francouzského područí. Vzhledem ke stávající situaci v Asii Phan Bôi Châu se svými stoupenci zastával názor, že Vietnamu může pomoci pouze země podobné rasy a kultury, neboť žádná jiná země nemá žádný důvod Vietnam podporovat. Podle vietnamské tradice a zeměpisné polohy byla prvním kandidátem Čína, avšak ona sama byla oslabená, rozpolcená na příznivce dvora a republiky, a navíc ještě pod silným vlivem Anglie. Naopak na obzoru asijské politiky vycházela nová hvězda – Japonsko, které si jako jediná asijská země dokázalo udržet svou nezávislost a reformami Meidži se pozvednout na úroveň evropských zemí a

⁵ Uspěl nejlépe ze všech kandidátů a stal se tak prvním kandidátem 2. stupně v provincii Nghê An.

⁶ Phan Chú Trinh si však ihned uvědomil, že nelze od Japonců čekat pomoc, která by významně ovlivnila vývoj ve Vietnamu. Proto se brzy vrátil do vlasti a zastával názor, že reformy Vietnamu je možné dosáhnout jen prostřednictvím spolupráce s Francouzi.

USA. Podle Phana právě Japonsko mohlo pomoci Vietnamu nejen proto, že je bratrskou zemí s příbuznou kulturou, ale také proto, aby Asii zbavilo evropské nadvlády (tj. své konkurence).⁷

Záchrana Vietnamu se měla podle Phanových představ uskutečnit násilnou cestou, konkrétně s pomocí zbraní a vojenských sil poskytnutých Japonskem. Proto Phan spolu se svými podpůrci stanovil plán o třech bodech: 1. spojit Rojalistickou stranu s ostatními silami v zemi, vyvolat ozbrojené povstání s cílem porazit nepřítele silou, 2. najít muže královského rodu a učinit z něj „vůdce lidu“, spojit jej s loajálními lidmi Tonkinu a Kočičíny, 3. v případě nutnosti jet žádat pomoc v zahraničí.⁸ Vedle tohoto ozbrojeného způsobu existovala další rovina plánu vedoucí k obnově Vietnamu jako civilizované země se silným národem. Jednalo se 1. o zvýšení kulturní úrovně národa (*khai dân tri*), 2. o posílení ducha národa (*chân dân khi*) a 3. o výchovu talentovaných lidí (*thuc nhân tai*).⁹ Tyto tři teze měly zásadní význam pro dílo Phan Bôi Châua. Lze říci, že byly cílem většiny jeho aktivit ve Vietnamu a především v Japonsku.

2. Phan Bôi Châu v Japonsku

Phan Bôi Châu přijel do Japonska s hlavním cílem získat zbraně a vojenskou pomoc pro vyhnání Francouzů z Vietnamu. Za tímto účelem se nejprve neúspěšně obrátil na čínské deníky rojalistické a revoluční strany. Po příjezdu do Jokohamy téměř ihned navázal kontakt se známým čínským učencem Luong Khai Siêuem a požádal jej o schůzku. Je zajímavé, že od počátku usiloval o spolupráci se Siêuem a nikoliv s čínským revolucionářem Sun Jat-senem, který v té době rovněž pobýval v Japonsku. Nicméně od tohoto okamžiku nabyla osobnost Luong Khai Siêua klíčového významu jak pro Phanovy plány k záchraně vlasti, tak i pro jeho další tvorbu.

Luong Khai Siêu představil Phan Bôi Châua vlivným japonským politikům, kteří byli ochotní mu pomoci. Avšak především opravil jeho pohled na situaci ve světě a způsob

⁷ Phan Bôi Châu (Van tho Phan Bôi Châu. str. 32 – 33)

Sám na cestě za moře (1905)

Muž musí žít jinak

Když se Nebe a Země převrátily, sám se vydám na cestu!

Již sto let národ upadá

a není zde nikoho (kdo by pomohl) stejně jako tisíc let po otevíření (země).

Ztratili jsme domovinu, žít nás jen zahanbuje.

Světcí a mudrci, všichni jsou mrtví a marné je číst jejich knihy.

S větrem chci překonat Východní moře,

dosáhnout pěnivých vln!

⁸ Đai Cuong. Lich su Viêt Nam. str. 139

záchranu Vietnamu. Rozhodně nedoporučoval Phanovi, aby nechal vstoupit japonská vojska na území Vietnamu z toho důvodu, že by pak bylo obtížné je přimět odejít. Radil mu, aby se soustředil na kulturní oblast, tj. aby Vietnam získal od Japonska jeho znalosti moderních věd, a tak nejprve pozvedl národ, aby byl schopen sám provést obnovu země. Japonsko mělo zajistit vzdělání pro talentované vietnamské studenty a po obnovení nezávislosti Vietnamu se mělo stát první zemí (velmocí), která uzná jeho suverenitu. Rady Luong Khai Siêua se v podstatě shodovaly s Phanovými plány o osvícení národa.

Se Siêuovou pomocí se Phan Bôi Châu setkal s japonskými politiky jako Kawašibarou Buntaróem, Inukai Cujosi (předseda *Hôi Đông van Đông Á* - Společnost pro příbuzné kultury východní Asie), knížetem Ókumou Šigenobu, který stál v čele Pokrokové strany atd., seznámil je se situací Vietnamu a požádal je o pomoc. Phan získal jejich podporu pro vietnamské studenty, avšak otázku zbraní a vojenských sil všichni shodně odkládali na „příznivější dobu“. I Phan si uvědomoval, že Japonsko po válce s Ruskem¹⁰ rozhodně není na vrcholu sil a že vietnamský národ není připraven k obnově zemi. Proto se začal soustředit především na zajištění studia pro vietnamské mladíky a na tvorbu osvětových děl, která se pak různými cestami dostávala do Vietnamu.

Nejvíce k přijetí vietnamských studentů na japonských školách přispěla *Hôi Đông van Đông Á* (Společnost pro příbuzné kultury východní Asie)¹¹, která podporovala šíření vzdělání v moderních vědách mezi asijské národy, zejména v Číně a Koreji. Předseda této společnosti Inukai Cujosi a významný člen jejího výboru Kawašibara Buntaró zařídili přijetí vietnamských studentů především na dvě vysoké školy v Tokiu – *Đông van Thu viên* (Institut příbuzných kultur)¹² a *Truong Chên Vo* (Vojenská akademie)¹³, které se specializovaly na výuku čínských studentů. Na těchto školách se vyučovala také japonština a všeobecný standard moderních věd. V případě vietnamských studentů vyučování zahrnovalo také předmět vojenství i pro studenty, kteří nestudovali na Vojenské akademii. Většina studentů byla přijímána na *Đông van Thu viên* z toho důvodu, že japonská vláda si nepřála problémy s francouzským velvyslanectvím v Tokiu, respektive diplomatické potíže s Francií. Vietnamští studenti dlouho unikali oficiální pozornosti, protože se velmi snadno vmísili mezi studenty čínské národnosti. V roce 1908 studovalo v Japonsku celkem až dvě stě vietnamských mladíků na školách různých stupňů, mezi studenty *Đông van Thu viên* byl i

⁹ Marr, David G. Vietnamese Anticolonialism. str. 103

¹⁰ V rusko-japonské válce (1904 – 1905) zvítězilo Japonsko, čímž asijská země poprvé porazila evropskou velmoc.

¹¹ Japonsky: Tóa dóbun kai.

¹² Japonsky: Dóbun šoin.

císařský princ Cuong Dê. Teprve v tomto roce tzv. aféra Gilbert Chiêu¹⁴ odhalila osoby financující cesty mladíků z konfuciánských rodin na studia do Japonska, a tak francouzské autority přiměly japonskou vládu k zjištění skutečné situace vietnamských studentů v Japonsku a k přijetí razantních opatření.

Phan Bôi Châu se tedy v Japonsku snažil hlavně získat podporu pro zajištění studia, koje apod. vietnamské studenty a pro tištění svých děl, která pak byla dovážena do Vietnamu. Nevědomost francouzských a japonských úřadů tomu napomáhala až do zmíněné aféry. Poté mnoho studentů přinutily k návratu do vlasti zprávy o ohrožení jejich rodinných příslušníků francouzskými autoritami a v roce 1909 byl z Japonska vyhoštěn i sám Phan Bôi Châu spolu s princem Cuong Dê. Toto hnutí za vzdělání v zahraničí organizované Phan Bôi Châuem se nazývalo *Đông du* (Cesta na východ) a bylo prvním soustředěným úsilím Vietnamců o obnovu národa prostřednictvím studia nových poznatků v zahraničí.

II. DÍLO PHAN BÔI CHÂU

1. Vliv Luong Khai Siêu na dílo Phan Bôi Châu

Jak již bylo řečeno výše, Luong Khai Siêu byl první významnou osobností revolučního hnutí, se kterou se Phan Bôi Châu v Jokohamě setkal v dubnu 1905. Luong Khai Siêu přijel do Japonska před Phanem, a tak mu mohl poskytnout cenné rady ohledně života v Japonsku, seznámit jej s potřebnými lidmi v japonské politice a také mu předat své zkušenosti se psaním osvětových děl pro asijský národ. Luong ovlivnil Phanovo myšlení založené v podstatě jen na poznatcích z Vietnamu. Phan byl stejně jako on stoupenec konstituční monarchie (podpůrci jeho hnutí byli de facto rojalisté) jako státního systému pro nový nezávislý Vietnam, jehož hlavou se měl stát osvícený vládce Cuong Dê¹⁵, který také studoval na japonské škole.

Luong Khai Siêu obrátil Phanovu pozornost k osvětě národa a výchově talentů oproti původnímu plánu, v němž prvotní a hlavní roli hrála vojenská síla. Je pravda, že Phan usiloval o to, aby součástí vzdělání vietnamských studentů v Japonsku byly také vojenské vědy, avšak těžiště záchrany jeho vlasti a východisko pro tuto záchranu se přesunulo do kulturní oblasti. Jeho prvotním cílem nebylo již získat zbraně a násilím osvobodit Vietnam z francouzské

¹³ Japonsky: Šimbu.

¹⁴ Koloniální úřady v tomto roce zatklí významné osoby podporující vietnamské mladíky na cestě do Japonska. Mezi nimi byl i vietnamský obchodník vlastníci francouzské občanství Gilbert Chiêu.

nadvlády, ale vychovat schopné lidi - „mladé kádry“, kteří by národ vedli k znovuzískání nezávislosti a k reformě země.

K tomu bylo třeba, aby si vietnamský národ plně uvědomil, v jak kritické situaci se jeho vlast nachází. Při prvním setkání Phan vylíčil Luong Khai Siêuovi tuto situaci „ztráty země“. Konverzace obou učenců probíhala písemně v klasické čínštině, v jazyce asijských vzdělanců. Na základě jejich diskuze Luong Khai Siêu napsal článek *Ghi loi môt ngouoi Viêt Nam luu vong* (Zápis slov Vietnamce v exilu), který vyšel v časopise *Tân dân tung báo* (Listy nového lidu). Luong navíc Phanovi doporučil, aby daný problém podrobněji rozvinul tak, aby čtenář plně pochopil jeho naléhavost. Takto téhož roku Phan Bôi Châu napsal *Viêt Nam vong quốc su* (Dějiny o ztrátě země Vietnamu)¹⁶ rozšířený o Luongovy podněty. Když se Phan v červenci 1905 na chvíli vrátil do vlasti, aby získal prince Nguyễn Cuong Dê pro studia v Japonsku, vezl s sebou několik desítek svazků této knihy, které pak nechal distribuovat po celém Vietnamu. *Viêt Nam vong quốc su* se stalo prvním historickým dílem, jehož cílem nebyl prostý záznam dějin, ale probuzení vietnamského národa a zejména vrstvy konfuciánských vlastenců k celonárodnímu hnutí. Proto je také Phan Bôi Châu považován za prvního revolucionáře v dějinách Vietnamu.

2. Význam Japonska pro tvorbu Phan Bôi Châua

Kromě nových informací o světě a vzdělání pro vietnamské studenty mělo Japonsko také další přínos pro Phanovu tvorbu. S pomocí Luong Khai Siêua Phan získal finance a kontakty na vytištění svých děl v Japonsku. Ve Vietnamu bylo vydávání takovýchto děl tiskem nelegální a prakticky nemožné. Navíc díla vytištěná v Japonsku čínskými znaky byla po technické stránce provedena v mnohem lepší kvalitě, než kdyby byla tištěna v Hongkongu či jinde v Číně.

Důležitou roli hrála již výše zmíněná Společnost pro příbuzné kultury východní Asie (*Hôi Đông van đông Á*), která zabezpečovala studium a životní výlohy vietnamských studentů a také napomáhala Phan Bôi Châuovi vydávat jeho díla. Podobně jako čínští politikové žijící ve Vietnamu neustále vydávali mnoho knih, které pak posílali do své vlasti, tak i Phan do svého vyhoštění z Japonska vydal velké množství své tvorby.¹⁷

¹⁵ Podle Phanových představ byl vzorem pro osvíceného císaře Vietnamu japonský císař Meidži, za jehož vlády se uskutečnila úplná reforma Japonska Meidži počínaje rokem 1868.

¹⁶ *Vong quốc* je sinovietnamské čtení znaků „ztratit“ a „země“. Význam je identický se spojením *mât nuoc* (vietnamsky).

¹⁷ Phong trao Viêt Nam ... str. 382

3. Phanovo pojetí ztráty země – „vua mât, nuoc tan“

„*Vua mât, nuoc tan*“¹⁸ doslova znamená: král¹⁹ zemřel (zmizel), země zahynula (je zničena). Tato skutečná situace, ve které se Vietnam nacházel, byla příčinou vlasteneckého úsilí Phan Bôi Châua. Způsob, jakým na ni Phan nahlížel, byl východiskem pro jeho plán osvobození Vietnamu i pro jeho tvorbu.

Ve skutečnosti ve Vietnamu „*vua mât*“ král fyzicky nezemřel, ani nezmizel, avšak zmizela jeho faktická moc. Francouzští kolonizátoři z něj učinili loutku nesoucí autoritu jen podle jména, zatímco vládu nad zemí vykonávala francouzská koloniální zpráva. Muž, který sídlil na císařském dvoře v Hue, podle Phanova názoru již v podstatě nebyl králem, protože nevládl zemi.

Země, která nemá vlastního vládce, nemá krále, se nachází ve velmi obtížné situaci. Nejdříve Phan Bôi Châu vnímal tento stav jako úplnou zkázu národa. Pro něj jako zastánce konstituční monarchie byla existence krále základním předpokladem pro existenci státu. Podle japonského vietnamisty Širaišiho byl tedy Phanův pojem „ztráty krále“ synonymní s pojmem „zániku země“.²⁰ Ztráta krále a země má v díle Phan Bôi Châua hluboký význam, který může znamenat zánik celého vietnamského národa. Proto Phan usiloval o vzdělávání prince Cuong Dê, aby z něj vychoval osvíceného krále pro nový Vietnam.

Francouzi nejprve dosáhli fyzické nadvlády nad Vietnamem. Učinili z něj součást své koloniální říše v Indočíně a z Vietnamců poddané Francie. Dále zaútočili na vietnamskou tradici tím, že začali vychovávat některé Vietnamce pro vlastní účely²¹ Toto pojetí můžeme vidět zejména v díle *Việt Nam vong quốc su* (Dějiny ztráty Vietnamu). Téma ztráty země (*vong quốc*) se objevuje v samotném názvu díla, čímž je zdůrazněna naléhavost tohoto problému. Širaiši Masaja si povšiml, že počáteční pojetí spojení „*vua mât, nuoc tan*“ je poněkud nejasné v tom smyslu, že země nemůže bez krále existovat a je proto zcela zničena, zaniká.²²

Teprve od roku 1907 se v jeho díle objevuje národ jako klíč k existenci (= záchraně) země, státu. Národ jako rasa (*noi giông*) Vietnamců sice v důsledku zániku země upadá, avšak stále má schopnost zemi obnovit. To znamená, že je národ ztotožňován se zemí, a dokud

¹⁸ Sinovietnamsky *quốc phá, quan vong*.

¹⁹ Úřad „krále“ je ve Vietnamu chápán podobně jako úřad „císaře“.

²⁰ Phong trao Việt Nam ... str. 203

²¹ Těmto Vietnamců se dostalo částečně evropského vzdělání. Ve francouzských školách se neučili klasické čínštině, díla Čtyřech konfuciánských klasiků a Pět kanonických knih, jak bylo zvykem. Naopak se naučili francouzštině a psát vietnamštinu latinkou. Tito lidé pak byli využíváni v úřednické správě.

²² Phong trao Việt Nam ... str. 204

existuje, stále existuje i země (ač jen v potenciální rovině). Tuto změnu způsobil zřejmě mj. i vliv myšlení Luong Khai Siêua, který kladl důraz na sílu vzdělaného národa. Na druhé straně sám Phan Bôi Châu pochopil z vývoje událostí, že nelze přikládat roli prince Cuong Dêho – potenciálního krále Vietnamu – prvořadou důležitost.²³ Proto jeho knihy neměly za cíl pouze přivést národ k poznání skutečné situace, ale také povzbudit jej, aby se sám aktivně podílel na záchraně země a tím i své záchraně. Neboť ztráta (zánik) v sobě skrýval potenciální hrozbu zániku národa v budoucnosti.

Konkrétně to znamenalo, že Phan Bôi Châu apeloval na vlastenecké cítění mladíků z konfuciánských rodin (především z Tonkinu z provincie Nghê An, kde byla silná vlastenecká tradice), aby se vydali do Japonska studovat moderní vědy, a na cítění ostatních Vietnamců, aby finanční a jinou podporou umožnili studium těchto mladíků. To, že po distribuci Phanových knih ve Vietnamu mnoho vietnamských mladíků připlouvalo do Japonska, dokazuje úspěšnost Phanova úsilí a naplnění poslání jeho děl.

4. Dějiny ztráty Vietnamu (*Viêt Nam vong quôc su*)

1. Obsahová stránka díla

Kniha Dějiny ztráty Vietnamu je považována za významné dílo historické prózy a současně za první dílo revoluční literatury z dějin Vietnamu²⁴. Ústřední myšlenkou díla je skutečnost, že „Vietnam je jako země zničen, a jeho král uprchl“²⁵

Dílo je rozděleno na čtyři části:

1. Příčiny a pravda o ztrátě Vietnamu
2. Životopisy velkých osobností v době, kdy byla naše vlast ztracena
3. Stav, kdy Francouzi zbídačují, ohlupují, ponižují a sklíčují vietnamský národ
4. Budoucnost Vietnamu

V první části Phan Bôi Châu vyzdvihuje úspěšnost vietnamského národa jako celku v jeho postupu na Jih (*tiên nam*). Současně kritizuje vládnoucí aparát dynastie Nguyêu, která lpí na zastaralých knihách klasiků a nebere na zřetel současný vývoj společnosti a potřeby národa. Dále Phan považuje za negativní fakt, že Čína předala Francii svou suverenitu nad Vietnamem, která trvala prakticky dva tisíce let. Jinak řečeno, Phana rozhořčovalo, že

²³ Japonští politikové nepřijali Cuong Dê jako představitele vietnamského lidu a člena královského rodu, ale jako vietnamského studenta, ač větší důležitosti.

²⁴ Marr, David G. Vietnamese Anticolonialism. str. 114, pozn. č. 49: Chuong Thau: „Anh huong cách mang Trung Quôc doi voi su biên chuyên cua tu tuong Phan Bôi Châu.“, str. 15

„ochránce a starší bratr“ Vietnamu - Čína – jej vydal napospas cizincům a že císařský dvůr proti tomu nic neučinil.

Druhou část tvoří životopisná data významných členů hnutí *Cần vương* (Roajalisté), kteří rovněž hráli roli ve Phanově hnutí *Đông du*.

Třetí část, jejíž překlad²⁶ je součástí této práce, podává věrohodný obraz o Phanově době. Phan uvádí konkrétní metody francouzských úředníků zejména v oblasti trestní legislativy a daňového systému. Především tuto část lze považovat za hodnotný historický pramen, který přináší konkrétní údaje o druzích daní a poplatků, o jejich výši, atd. včetně podrobného popsání způsobu zdanění soli a alkoholu apod. Tímto přesným vylíčením faktů Phan předkládá čtenáři detailní pohled na systém kontroly francouzských kolonialistů nad vietnamským obyvatelstvem a zároveň upozorňuje na jeho krutý dopad na vietnamský národ.

V poslední části hledá Phan Bôi Châu východisko z obtížné situace, kdy vietnamský národ ztratil svou vlast. Podle něj ztráta vlasti nemusí být nutně definitivní – navždy. Svou víru vkládá v národ. Věřící, že národ jako celek je schopen čelit francouzským kolonialistům. Jen je třeba, aby se vzpamatoval ze své malomyslnosti a začal usilovat o navrácení své země.

Desítky svazků Dějin ztráty Vietnamu byly několikrát převezeny do Vietnamu, kde kolovaly mezi vlastenci. Byly také otištěny nejméně pětkrát v Číně, dvakrát z toho v Luongově časopise (*Sin-min cchung-pao* - Listy nového lidu).²⁷

2. Jazyk díla

Jak už bylo řečeno výše, Phan Bôi Châu napsal tuto knihu velmi krátce po svém příjezdu do Japonska pod vlivem čínského učence Luong Khai Siêua. Jeho vliv se projevil nejen v obsahové stránce knihy (rozšíření původní myšlenky o konkrétní fakta), ale také v jejím jazyce. Phanův jazyk se velice podobá Luongovu stylu psaní s důrazem na výstižnost a působivost vyjádření namísto okrasné stránky jazyka. Phan sice používá dlouhá souvětí, avšak význam jednotlivých vět je dobře srozumitelný. To lze vyzorovat i v jeho básnické tvorbě (viz báseň *Sám mluvím o věcech citu*), která je současnému čtenáři bližší než poesie vietnamských autorů ze stejného období, obsahující mnoho sinovietnamských spojení typických pro tvorbu klasických konfuciánských učenců. Proto je Phan Bôi Châu považován

²⁵ Nhung tác phẩm của Phan Bôi Châu. Việt Nam vong quốc sử.

²⁶ Překlad 3. části Dějin ztráty Vietnamu zahrnuje pouze překlad stran 92 – 108 a první odstavec úvodu na str. 69 z publikace Nhung tác phẩm của Phan Bôi Châu. Việt Nam vong quốc sử.

²⁷ Vietnamsky *Tân dân tung báo*.

za předchůdce hlavního literárního stylu vietnamských učenců jako celku, zejména pokud jde o formulaci politických pojmů.²⁸

Díky jeho snaze o výstižnost má dílo silný emocionální náboj – rozhořčení nad nehorázně krutým chováním Francouzů, nad zradou některých Vietnamců a nad flegmaticností a odevzdaností osudu většiny vietnamského národa. Přímota a „údernost“ Phanových slov měla probudit národ z jeho letargie.

„Politováníhodná jsou jen těla mrtvých. Z čeho byli obviněni, že je Francouzi rozčtvrcují, lámou, rozsekávají a vyvěšují venku na městské bráně, vhadzují je do vroucí vody? Cožpak to není opravdu k usouzení! Lidé, kteří z rozhořčení spáchali sebevraždu jako Nguyễn Cao, Ha Van My, zabili své nevinné tělo a jejich ženy a děti strádají, nemají kam se obrátit, volají po pozornosti. Avšak jejich volání, aby Francouzi na chvíli přestali, aby kapka krve spadla na zem, nepronikne do Nebe. Jaké škody by to pak způsobilo Francouzům? Avšak Francouzi opět chtějí žít vztek, vykoupou mrtvé tělo a odseknou mu hlavu, aby ji vystavili. Jak se ještě může ono zohyžděné tělo bouřit! Černá hlava, která se tam skutálela, snese všechno zlo, co ho jen je na této zemi. Francouzi na to hledí se široce otevřenými očima, uspokojením tleskají. Cožpak to v nás opravdu nevyvolává odpor?“²⁹

„Francouzi mají velmi kruté a nebezpečné metody, mají chamtivé a proradné srdce [útroby]. Když obsazovali Vietnam, sladkými slovy slibovali velkodušné odměny, lákali Vietnamce, zvyšovali odměny, aby je svedli. Kolik nemilosrdných tragédií způsobili, když z Vietnamců udělali téměř honící psy jako z Nguyễn Thâna a Hoang Cao Khaie (tito dva jmenovaní velmi schopně potlačovali revoluci). Lovci [jednající] podle jejich přání jsou v zemi Vietnamu nevděčníci a nevychovaní opičí tváře, prasečích útroby, které Vietnamci obvykle velmi nenávidí.“³⁰

Přitom si je Phan vědom ostrosti svých slov, a proto je omlouvá svou láskou k vlasti a skutečností, že někdo musí o tomto palčivém problému hovořit, aby si jeho krajané uvědomili jeho existenci a snažili se jej řešit.

3. Překlad díla

Việt Nam vong quốc su (překlad)

Úvod

²⁸ Marr, David G. Vietnamese Anticolonialism. str. 115

²⁹ Nhung tác phẩm của Phan Bội Châu. Việt Nam vong quốc su. str. 96

Nic není tak bolestného jako lidé, kteří ztratili zemi, také není nic tak bolestného jako lidé, kteří ztratili zemi a odsuzují dění v zemi. Chci napsat pasáž o dějinách ztráty této země, avšak již tolikrát jsem utíral slzy, osušil oči, že téměř nejsem schopen napsat jediný znak.

...

3. Stav, kdy Francouzi zbídačují, ohlupují, ponižují a sklíčují vietnamský národ

Ach, běda! Za uplynulých třicet let Vietnamci zažili tolik neštěstí, záplav a požárů, a pak k tomu přišla ještě válka. Kolikrát už byli takto postiženi, chybělo jen málo a byli by vymřeli. Dokáží opravdu ještě snášet kruté zacházení Francouzů? V současné době je Francouzi den co den zabíjejí, jako když kuchají ryby, jako řezníci, ach, běda! Vietname, cožpak z tebe dříve nebo později nezůstane jediná živá duše? Když nyní hovořím o krutém zacházení Francouzů, jen se obávám, že ten, kdo mě ještě uslyší, řekne, že přeháním. Neboť Francie ještě není silnou a prosperující zemí, tak proč pohrdá malinkým Vietnamem. Co je to za státní systém? Francouzi jsou civilizovaný národ, a přece zabíjejí, ohlupují Vietnamce, tak jaký je to zákon? Proto říkám, že se obávám, že mi nikdo neuvěří. Avšak přesto to uvádím, aby lidé viděli na vlastní oči, slyšeli na vlastní uši skutečnou pravdu. Rozhodl jsem se, že nebudu přehánět, abych Francouze svévolně nepomlouval. Ani kousek nevynechám, Nebesa a Země také neodpouštějí žádnému!

Vietnam byl původně zemí, která má krále. Nyní povězte, jak Francouzi jednají s králem?

Bývalý král Vietnamu král Ham Nghi byl mladý, nastoupil na trůn, když mu byl teprve jeden rok. Tak co na něm bylo špatného? Čím se provinil? Nanejvýše tím, že byl jen nezkušeným králem. Francouzi dobyli císařské město, a proto musel král Ham Nghi uprchnout. Ať šel kamkoliv, každá píď půdy byla dávná půda našich předků. Co s ní mají co dělat Francouzi? Avšak Francouzi jej pronásledovali, dokud jej nechytili a poslali jej do vyhnanství velmi daleko až do Alžíru na jihu Afriky³¹. Navíc ho uvrhli do domácího vězení a zakázali mu stýkat se s cizinci, úplně jej izolovali od jakýchkoliv zpráv týkajících se Vietnamců. Vzali ctnostného krále bez jakékoliv viny a uvěznilo jej v cizině. Jestli jej Francouzi chtějí zabít, ať to klidně učiní. Ale zase by tak utnuli jeden lidský život.

³⁰ Dtto. str. 97

³¹ Alžír je v této knize vždy na jihu Afriky. Možná proto, že autor neznal jeho přesnou zeměpisnou polohu.

Každoročně berou několik desítek tisíc *đông* zлата na výdaje na jeho udržování (Francouzi obvykle rozdělí daň vybranou v zemi Nam³² na tři části : dvě části z celku padnou do rukou Francouzů, pro Vietnamce z toho není nic. A jednu část tvoří peníze na platy a udržování krále Vietnamu, každý rok je vyhrazena částka třicet tisíc *đông* zлата pro uctivé předání Francouzům, kteří říkají, že jsou to peníze na udržování krále Vietnamu.)³³ Ať už to je ve skutečnosti na udržování krále či nikoliv, jak to mohou Vietnamci vědět? Francouzi si jen půjčují oněch třicet tisíc *đông* zлата k tomu, aby manipulovali s životem člověka tak, že člověk nemůže ani žít, ani zemřít. Tak jsou krutí a nemilosrdní! To jest - Francouzi jen tak uloupí třicet tisíc *đông* zлата. Je mezi Vietnamci někdo, kdo se odváží na to zeptat? Francouzi potřebují brát proto, aby měli dobrou pověst, aby vytvořili dojem o své falešné lidskosti a spravedlnosti. To je na nich nebezpečné.

Současný král Vietnamu se nazývá král Thanh Thái, Francouzi mu ponechali pouze vnitřní palác, aby v něm sídlil, a uchovali mu odpovídající insignie císaře. K tomu dali francouzské vojsko, aby ochraňovalo okolí vnitřního paláce. K povinnostem této části francouzské armády patří dohlížet na kohokoliv, kdo vychází, nebo vchází. Vyjde-li král jediný krok z brány, také musí poslechnout příkazu Francouzů. Absolutně každý císařský edikt musí nejprve nahlásit Francouzům. Teprve když Francouzi souhlasí, může jej uskutečnit. Nebo když Francouzi nařídí, že se jim Vietnamci musí jako otroci pětkrát pobít čelem o zem (to je ceremoniál Vietnamců při audienci u krále), ihned to udělají. A král také pouze spojuje ruce v úkloně a přitakává, tím spíš se proti nim nepozvedne jediný hlas. Tak jaký to má význam? Být takovým králem, to se jej Francouzi mohou klidně vzdát.

Francouzští autoři podle své libovůle veřejně píší, že se jedná o říši dvou zemí: Velké Francie a Velkého Vietu. Ať se jich na to někdo osmělí zeptat, není to tak pro ně opravdu výhodné? Francouzi záměrně ponechají nominální funkci té loutce pro podporu všeho zlého, co oni činí, vše zveřejní po celé zemi, rozšíří do zahraničí, že: vietnamský král si přeje, abyste to udělali, že to žádá král Vietnamu.

Francouzi si myslí, že Vietnamci nemají oči a uši, že mínění cizinců nemá žádný význam. Francouzi říkají jen jednu věc – že mohou podvádět, a proto si dovolují otevřeně ohlupovat Vietnam, a proto si dovolují otevřeně obelhávat zahraničí. Samozřejmě, že Vietnam je ohlupován, samozřejmě, že velmoci jsou obelhávány, a tak se ani jediná z nich, vůbec nikdo se neptá na jejich zločin. Cožpak to není na Francouzích opravdu nebezpečné?

³² Zemí Nam se míní jižní Vietnam, Kočinčina (pozn. překl.).

³³ Podle francouzských materiálů francouzský rozpočet v Indočíně poskytoval králi Ham Nghi ročně 25.000 franků.

Francouzi dvěma znaky slova „protektorát“ obelhávají mocnosti pěti světadílů. Jedna země má z toho zisk, všechny ostatní země z toho dostanou podíl, tak to bylo zapsáno v dohodě. Francouzi zatajují skutečnost a říkají, že máme krále a Francouzi jsou pouze hosté, kteří nás přijeli ochraňovat, a nemají z toho ve Vietnamu žádný zisk. Mocní hosté nikdy neovládou hostitele. Snad mocnosti věří Francouzům, kteří tak hovoří a zatajují skutečnost. Proto za posledních třicet let do Vietnamu nepřišla žádná loď mocnosti, jediná mocnost nepřijela do Vietnamu zahájit obchodní jednání, založit konzulát. Domnívám se, že Francouzi nemohou obelhávat všechny mocnosti, a tak je tu nějaký důvod, který jsme stále ještě nepochopili. Myslím si, že to je právě důvodem proč si Francouzi krále zavázali, a proto je král ještě přísnější na občany. Dvakrát třikrát za měsíc se jeho jménem provádí přehlídka uvnitř královského paláce a kontrola tváří podle jména. Jestliže někdo chybí, Francouzi jej pronásledují. Rozhodí sítě, aby nikdo neutekl, chytí jej a velmi těžce potrestají. Cožpak to opravdu není z obavy, aby jejich tajemství neprosáklo ven? Brzy s konečnou platností utnou své vyplácení králi, jak bude moci ten jejich král žít? Proto není jediného člověka, který by vyšel ven a žaloval je.

Vietnam je zemí, která má také poddané. Podívejme se na Francouze, jak jednájí s poddanými Vietnamu. Dovolím si o tom promluvit, ať si to každý uvědomí.

Vietnam je jako země zničen, a jeho král uprchl. Jak to mohou poddaní Vietnamu, lidé hluboce zavázání zemi krále, přehlížet za této bolestivé a pobuřující situace? Jestliže každý jako Vietnamci bude sklánět hlavu, klopat uši a dokonce uctívat Francouze, tak co nakonec bude z takového světa? Postavení Vietnamců se samozřejmě nedá absolutně srovnávat s postavením Francouzů. Soutěžit s Francouzi v životě je stejné, jako kdyby šlo malé dítě do souboje s Manh Bonem³⁴, jenž byl muž silný tak, že přetáhl za rohy tlustého buvola. Tak jak to udělat, abychom nebyli poraženi? Mezi Vietnamci, kteří již byli poraženi, jsou tací, kteří se nechtěli podrobit a byli rozhořčení do té míry, že spáchali sebevraždu, jsou tací, kteří se vydali úřadům a čekají, že ujdou trestu. Jestliže Francouzi prominou těm, kteří se nechtějí podrobit jako Pham Dinh Phung a Pham Toan, také se z nich stanou prohnilí lidé, jak by to mohlo Francii uškodit? Francouzi proti dotyčným používají všech prostředků, uvězní ženy a děti, vtáhnou do vesnice a vykopou hrob předků. Ani oni se nechtějí podvolit. Je to jejich povinnost vůči vlasti. Francouzi zjevně souží žijícího člověka a „démon se neslituje nad nemocným“ (to je vietnamské přísloví), proto už k nim také nikdo necítí zášť.

Politováníhodná jsou jen těla mrtvých. Z čeho byli obviněni, že je Francouzi rozčtvrcují, lámou, rozsekávají a vyvěšují venku na městské bráně, vhadzují je do vroucí

vody?, cožpak to není opravdu k usouzení! Lidé, kteří z rozhořčení spáchali sebevraždu jako Nguyễn Cao, Ha Van My, zabili své nevinné tělo a jejich ženy a děti strádají, nemají kam se obrátit, volají po pozornosti. Avšak jejich volání, aby Francouzi na chvíli přestali, aby kapka krve spadla na zem, nepronikne do Nebe. Jaké škody by to pak způsobilo Francouzům? Avšak Francouzi opět chtějí živit vztek, vykoupou mrtvé tělo a odseknou mu hlavu, aby ji vystavili. Jak se ještě může ono zohyzděné tělo bouřit! Černá hlava, která se tam skutálela, snese všechno zlo, co ho jen je na této zemi. Francouzi na to hledí se široce otevřenýma očima, uspokojením tleskají. Cožpak to v nás opravdu nevyvolává odpor?

Obvinění, kteří se jim vydali s nadějí, že ujdou trestu, jako Nguyễn Thanh, Phan Trong Muu, Nguyễn Quang Cu³⁵, (Francie tyto tři nezabila, dva z nich jsou doktoři a jeden bakalář, Francouzi je zadrželi a přiměli k poslušnosti), jsou ve skutečnosti zbabělci a hlupáci. Co je to za velkého muže, který po první porážce skloní hlavu a se zadržným dechem prosí o slitování? Zkažení budižkničemové, které nechali žít, to také není nic nového, ale Francouzi nemají to srdce je zabít. Z pohledu Francouzů už kapitulovali, tak nač je zabíjet. K politování jsou ti, kteří se vzdali za severní branou An Hoa, skončili tak, že byli setnuti jednou ranou. Když je Francouzi takto zabili, přísně zakázali členům jejich rodiny a příbuzným, aby dali těla pohřbít. Vystavili kosti, krev tekla, aby si už nikdo z kolemjdoucích nedovolil tudy přejít. Francouzi hrozně podvádějí. Když se na začátku vzdají jeden dva muži, velkodušně je odmění, sladkými slovy je svedou k tomu, že se jeden po druhém vzdají, dokud není jeskyně v horách [kde se ti muži skrývali] bez užitku opuštěna. Avšak ty, kteří se vzdali úřadům potom, odvedli k bráně An Hoa a až tam každému uštědřili ránu mečem. Nyní zůstali jen mrtví hrdinové, kteří se jim nechtěli vydat. Určitě Francouzi tleskají, jak se jim to líbí. Proslavili se zabíjením těch, jež stojí v čele davu, a uspokojují vojáky, ještě více povzbuzují srdce lidí, aby vytrvala a vzpomínala na starou zemi. Jak jen mohou civilizovaní lidé jednat tak bezpáteřně? takto zabíjet nevinné lidi? Vietnamci, otevřete pořádně oči, abyste to vše viděli. Nelze věřit tomu, co říkají Francouzi.

Když ještě nebylo o zemi rozhodnuto, Francouzi použili svou výřečnost, aby lidi nalákali, že uniknou trestu, jestliže se vzdají. Jak se dnes díváš na Francouze? Cožpak jim stále ještě věříš? Francouzi mají velmi kruté a nebezpečné metody, mají chamtivé a proradné srdce. Když obsazovali Vietnam, sladkými slovy slibovali velkodušné odměny, lákali Vietnamce, zvyšovali odměny, aby je svedli. Kolik nemilosrdných tragédií způsobili, když z Vietnamců udělali téměř honicí psy jako z Nguyễn Thâna a Hoang Cao Khaie (tito dva

³⁴ Slavný atlet z doby Valčících států (*Chiên quôc*), který pronásledoval válčícího krále z rodu Čchin (*Tân*).

³⁵ Hlavní je Phan Quang Cu, bakalář z vesnice Yên Đông (blízko Đông Thái), mladší bratr Phan Quang Huê.

jmenovaní velmi schopně potlačovali revoluci). Lovci jednající podle jejich přání jsou v zemi Vietnamu nevděčníci a nevychovanci opičí tváře, prasečích útroh, které Vietnamci obyčejně velmi nenávidí. Tak je Francouzi hrozně obdivují jako Vu Doan Naa³⁶, který to jako tlumočník dotáhl až na vicekrále. Kromě toho guvernér Lôi a guvernér Phuong jsou oba sluhové Francie, napomáhali Kiêtově³⁷ tyranii. Sluhové provádějí zlo všemi způsoby, které jim Francouzi přikáží. Chtějí-li po nich, aby šli na východ, jdou na východ, chtějí-li na západ, přejdou na západ a bez dechu hledají. A Francouzi sedí, spokojeně žijí a mají z toho prospěch.

Zisk těchto odpadků houstne a hromadí se po roky a měsíce, až se Francouzům zdá, že je to příliš mnoho. Pak na nich hledají chyby a někoho pro příklad potrestají. Musí totiž oběma rukama najednou zakrýt pytel, v němž se špatnost hromadila několik let. Fénix naší drahé země, protektorátní ministr, vše je ve prospěch Francouzů, avšak to špatné se vyděluje pro Vietnamce. To je nejkrutější metoda nebezpečná a zrádná, že jí žádná druhá rovná není.

V zemi Vietnam žije lid. Podívejme se, jak Francouzi jednají s vietnamským lidem. Myslím si, že každý z nás by to měl vidět a slyšet. Pokud někdo nebuší rukama do stolu a nehovoří o své bolesti, pak je to člověk bez uší a očí, bez srdce, že již není lidského druhu, a dovolím si rozhodně říci, který tak nemá žádný přirozený cit! není vůbec humánní! Jen se obávám, že naši krajané, kteří to uslyší, a pak budou zmáčení slzami, mají jen zatuchlý mozek. Nemám to srdce o tom hovořit. Avšak když nepromluví, jak se to dozví mí krajané? Tak cožpak si za svou vinu opravdu zasloužím smrt? Dovoluji si tedy zde říci: Když naše země nebyla ještě ztracena, král země Viet s pomocí lidu zavedl druh daně zvané „*dung tiên*“ a druh daně zvané „*to tiên*“, kromě toho už nebyly žádné smíšené daně. *Dung tiên* byla daň z hlavy ve výši pouhých 8,9 tisíce nebo až 2,3 tisíce, tj. každý dům platil svůj podíl. Jeden podíl činil nanejvýš 300 *đôngů* mědi, protože výpočet podílu se prováděl podle počtu domů a nikoliv podle počtu hlav, a tak bylo velmi málo. Avšak v případě hladomoru a epidemie byl dům osvobozen od daní. A *to tiên* je daň z obdělávané půdy, ze třiceti, čtyřiceti *mâu*³⁸ se platila daň jedno *mâu*, největší daň z jednoho *mâu* činila jedno *phuong thoc*³⁹. Protože se to u lidu osvědčilo, úředníci se na ni neptali, a tak byla daň velmi nízká.

Tím, že Vietnam jednal s lidem velmi uvolněně, že jej politický systém hýčkal, až se lid stal bezstarostným a proradným, to opravdu není chování prosperujícího a mocného národa. Francouzi dokázali uchvátit zemi, a jestliže lid bude přesto věnovat svou pozornost

³⁶ Pochází z Nam Đinh, nemohl se stát zástupcem starosty vesnice. Pak se za Francouzů stal až guvernérem provincie (vicekrálem Tonkinu), proto se nyní říká věta „Když nestačíš na zástupce starosty, budeš dobrým vicekrálem“. Nebyl schopný dělat zástupce starosty, avšak jako vicekrál dostal příležitost [uplatnit se].

³⁷ Kiêt je král rodu Ha z doby Tři říší v Číně, je to jméno velmi zlého krále.

³⁸ 1 *mâu*=3.600 m² (pozn. překl.)

zlepšování nedostatků, zanechá peněz, stříbra, aby se osvítil v prospěch lidu, cožpak to pro národ nebude opravdu velké štěstí? Už tu nebude žádná jejich [Francouzů] zášť. Domnívám se, že Francouzi nemají důvod dělat něco pro lid. Absolutně všechny výhody leží na jejich straně, Vietnamci již nemají sebemenší podíl na výhodách, proto lid - jeho síla i bohatství - byl rozmetán všemi možnými způsoby. Lidé ráno shání věci [na živobytí] na večer a večer shání věci [na živobytí] na ráno. Myslím si, že jestli to tak bude každý měsíc, každý rok, někteří Vietnamci už nebudou mít co jíst, už nebudou mít co si obléci. V současné době jsou [problémem] mnohé maličkosti, které nemohu vypočítávat, dovolím si tedy uvést to nejdůležitější, aby si to naši krajané uvědomili.

Za prvé je to zemědělská daň – Především Francouzi od lidu vybírají zemědělskou daň, udělali seznam s přesnými čísly, a tak nelze podvádět. Ten, kdo podvádí, je potrestán a zemědělská daň je mu stejně zabavena. Když někdo odhalí podvod, je bohatě odměněn. Tak, jako v současné době Tran Nhat Tinh, francouzský tlumočnick, který získal funkci soudce v provincii Thanh Hoá, protože zjistil podvody mnoha vesničanů. To je způsob, jak přimět psa, aby živil jestřába.

Zemědělská daň se dělí do tří kategorií: půda první třídy, z níž se z každého *mâu* platil jeden *đông* stříbra ročně, s půdou to bylo také tak. Za střední a podřadné kategorie byla daň také z jednoho *mâu*, jen byla nižší. Vesničané si přejí stanovit pro daň věčné pravidlo. Sotva však uplyne jeden rok, Francouzi řeknou Vietnamcům, že mnoho půdy leží ladem, a proto je třeba rozšířit seznam daní, aby byli Vietnamci v zemědělství přičinliví. Jak Francouzi něco udělají, ihned k tomu vymyslí humanistickou teorii tak zručně vykreslenou, že oslní a ohluší naše lidi. Také to je jeden ze způsobů, jak ochraňovat [pomocí protektorátu] Vietnam, tak to mají na jazyku. Daň ze zemědělské půdy se přesto každý rok zvyšuje, podřadná kategorie se stává střední, střední kategorie se stává první třídou a první třída už nemůže být převedena výše, tak se daň z půdy první třídy znásobí v registru půdy, deset *mâu* se navýší o jedno *mâu*. Během několika let ze zemědělské daně zůstala pouze daň první a střední třídy, daň podřadné kategorie již neexistuje (seznam plátců se také řídil tímto pravidlem: sto se zvyšovalo o deset, deset se zvyšovalo o jeden).

Jestliže někdo z vesnice nevydržel a poprosil Francouze o prošetření míry zdanění, aby potvrdili správnou daň, Francouzi se nikoho na nic neptali, opět potvrdili ono množství zemědělské půdy francouzskému úředníku, jako že obdělává novou půdu. Za výběr daní nesly zodpovědnost obecní úřady (zpravidla se ve Vietnamu výběřčími daní nazývali vládce kantonu, zástupce vládce kantonu a starosta vesnice, dohromady se jim říkalo obecní autority.

³⁹ *Phuong thoc*=objemová míra odpovídající malému koši (pozn. překl.)

V současnosti lid platí velmi mnoho daní za pole, která si ve skutečnosti již přivlastnili francouzští fyziokraté, ale skutečný stav je takový, že už není způsob, jak si na to stěžovat. (Když Vietnamci píší úředníkům petice se žádostí o přeměření, které to dosvědčují, ihned to hlásí úředníkovi, který si nedovolí lhát.).

Za druhé je to stav počtu obyvatel. Nejprve Francouzi říkali: vesničané musí sloužit zemi, to je obecný princip od pradávna. Jestliže chtějí po celý rok pokojně vykonávat své povolání, aby si vydělali na živobytí, pak musí kromě daně z hlavy ještě platit poplatek na služby. Poplatek na daň z hlavy se nazývá veřejná daň ve stříbře, každoročně každý statný vesničan platí 2 *đôngy* a 2 *hao*⁴⁰ ve stříbře. A k tomu je ještě poplatek na služby, kterému se říká „peníze pro veřejné blaho“, každoročně platí každý statný vesničan 8 *hao*, a tak musí každý rok zaplatit celkem 3 *đôngy* stříbra. Na začátku dekret určoval platbu jednoho *đôngu* stříbra, teď se však každoročně [k původní částce] přidá něco navíc, nyní každý ze saigonských rolníků musí ročně platit až 5,6 *đôngu* stříbra. Kromě dvou provincií každý vesničan platí ročně tři *đôngy* stříbra a lidé, kteří se nedávno stali rolníky, musí zaplatit téměř tři *đôngy* stříbra daně z hlavy. Každý rok se daň postupně zvyšuje, a ještě se neví, kdy tomu bude konec.

Ve Vietnamu existuje tento krátký příběh, který je k pláči i k smíchu: V jedné vesnici bylo v dobách rozkvětu na svitku s daněmi zapsáno velmi mnoho lidí; vesnicí prošla válka a počet osob se snížil o více než polovinu. Avšak daň z hlavy pro Francouze se jen zvýšila, vůbec se nesnížila. Lidé z této vesnice byli nejchudší z chudých, opravdu nemohli vybrat dostatek peněz na zaplacení daně, peněz pro veřejné blaho. „Bohatí měli ještě větší nadbytek a opuštění chudšasi byli opravdu k politování.“⁴¹

Tak se chudí sešli a diskutovali: „Nesnáze došly až tak daleko, že se nemáme na koho obrátit, ani kam se uchýlit. Sebereme všechnu lidskou vůli a půjdeme se svěřit se svým hořem ke vznešenému mandarínovi, aby nám řekl, co dělat. Jestli nás chtějí zabít, nebo nám něco udělat, tak ať to udělají. Myslím si, že není důvod, proč by nás mandarín nechal zabít. Co nám asi sdělí?“ Jak politováníhodní jsou lidé té vesnice, byli úplně bezmocní a šli úpěnlivě naléhat. Nečekali, že Francouz je velmi nebezpečný, když má v ruce několik set tisíc *đôngů* ve stříbře, kdy je nechá být? Několik mužů zastupujících celou vesnici přišlo na dvůr Francouze, uctivě se poklonili a vysvětlili své strádání. Francouz řekl: „Proč tedy neprodáte ženy a děti, rodinné dědictví, pole? Vezměte utržené peníze a doručte je našemu kancléři, není to tak výhodnější?“ Vesničané naplnění hrůzou ještě nestačili o ničem uvažovat, plakali a

⁴⁰ *Đông* je vietnamské platidlo. 1 *đông* = 10 *hao* (pozn. překl.)

⁴¹ Citát z Knihy písní (*S' -ting*, vietnamsky *Kinh thi*). Sinovietnamsky: „*Kha hy phú nhan ai thu quynh doc.*“

pravili Francouzi: „Ženy a děti jsme už prodali, pole jsme už prodali, zbyl nám jen kousek nebe nad hlavou, který jsme ještě neprodali.“ Francouzský mandarín udeřil do stolu a se širokým úsměvem řekl: „Dobrá! Dobrá! Jestli jste ještě neprodali nebe s mraky, tak mi je prodejte.“ Vesničané se na sebe dívali a stále nevěděli jak odpovědět, avšak to už viděli, jak francouzský jim mandarín podává papír a pero. Přinutil vesničany napsat smlouvu o prodeji nebe. Když dopsali, museli dokonce napsat znaky „kopie pro vesnici rovněž podepsána rukou“ a každý musel na papír připojit podpis a otisk palce, pak francouzský mandarín strčil smlouvu do kapsy a poslal vesničany pryč.

Když vesničané vyšli z města, přemýšleli, jaképak rozhodnutí asi francouzský mandarín učinil. Někteří si dělali starosti, někteří byli rádi, někteří se strachovali, ale nikdo z nich stále nechápal Francouzovy úmysly. Aniž by vesničané cokoliv tušili, vrátili se do vesnice. A ještě než vešli do domu, vojsko francouzské policii obklíčilo vesnici ze všech stran tak hustě a rychle, jako by útočilo na pevnost. Do toho volal silný hlas, který se všude rozléhal: „Prodali jste nebe mému kancléři, nebe nad hlavou ve vesnici je vlastnictvím kancléře, není již vlastnictvím vesnice, lidé ve vesnici nesmějí zůstat pod nebem, nesmějí se vystavovat slunečním paprskům; avšak jestliže bude někdo spatřen, že vystrkuje hlavu vně zdi domu, což znamená, že krade nebe mého kancléře, tzn. že překračuje území nebe našeho kancléře, tzn. že páchá zločin, kancléř je rozhodnut nikomu neodpustit.

Policejní vojsko hlídalo nebe nepřetržitě tři dny. Lidé z této vesnice byli opravdu jako voda, která teče a nikomu nekříží cestu, opravdu ve dne neviděli slunce, v noci nesměli vidět měsíc a hvězdy. Nyní se vesničané opět dostali do potíží, s pláčem a s připravenými sto tisíci se klaněli kancléřovu mandarínu a prosili o slitování, aby je nechal vykoupit si nebe nad hlavou vesnice. V této chvíli se teprve stalo skutečností, že ženy a děti už byly prodány, domy už byly prodány, pole už byla prodána. Avšak teprve tehdy, až předají peníze na daň, tak teprve budou moci žít na čas v klidu, tak teprve Francouzi na čas přestanou natahovat ruku. Přísloví praví:

Jak ubohé, když nemáme nebe,
jak veselé, když máme nebe,
tak proč myslím na ženu a na děti.
Pole mají být zničena,
vykoupíme zpět naše nebe,
to nebe, které nikdy nestárne.

Ve Vietnamu jsou také čínští obchodníci, cizinci žijící ve městech, jejichž daň z hlavy je ve srovnání s rodilým Vietnamcem těžší. Daň první třídy u nich dosahuje 600 *dôngů*, daň

střední kategorie polovinu toho a nejnižší kategorie také dosahuje až 100 *đông*. Všechny kategorie daně z hlavy Francouzi opatřili dokladem napsaným francouzsky s francouzským razítkem, na němž je jasně napsáno příjmení a jméno, věk, místo narození, a tento doklad se užívá jako osobní dokument, na nějž člověk nesmí zapomenout, ať už někam jde, nebo je doma. Jestliže narazí na tajného vojáka (policejního strážce Francouzů, který je tajným detektivem), je prověřen. Jestliže někdo nemá tento doklad, okamžitě se má za to, že se vyhýbá dani, a je těžce potrestán.

Úředníci a lidé, kteří v současné době pracují pro Francouze, v souladu s vietnamskými zvyky nemusejí platit daň z hlavy. Francouzi je vybavili průkazem zprošťujícím je daně z hlavy, který je jednou za tři roky vyměněn. Když někdo obdrží tento průkaz, nebo dostane nový [vyměněný], zaplatí daň za celé tři roky, což je ve srovnání s obvyklou daní ještě těžší. Byly tři druhy průkazů: zelený, červený a žlutý. Žlutý průkaz je průkaz o zproštění daně, červený průkaz je průkaz o placení daně a zelený průkaz je pro osoby neregistrované na obecním úřadě. Průkaz pro neregistrované osoby se řídí pravidlem o dani. Jestliže Vietnamec, který obchoduje a přechází ze své vesnice do jiného regionu, kvůli spěchu nestihl jít na francouzský úřad požádat o cestovní doklad, pak musí po příchodu do jiného regionu zajít k francouzskému úředníkovi koupit si průkaz pro osoby neregistrované na obecním úřadě (tj. zelený průkaz) a zaplatit více či méně peněz podle délky pobytu. Teprve s tímto průkazem se může ubytovat v hotelu. Jestliže hotel ubytuje lidi, kteří nemají průkaz, a policejní strážník to odhalí, hosté i hostitel jsou zatčeni, odvedeni na francouzský úřad a všichni jsou potrestáni, takže část viny padne i na hotel. Přestože lid platí peníze pro veřejné blaho, jeho daň se nesníží, i když má těžkou službu. Každý, kdo jde do služby, má tzv. pevnou daň, zpočátku se platí více či méně, avšak v poslední době vedou Francouzi jinou řeč, že vesničané musejí sami dodat hotovost v rýži, aniž by si nějakou půjčovali. Okrádat otroky je vypočítavost; avšak krutost je považovat lidský život za trávu a smetí.

Za třetí je to domovní daň – Daň za domy se platí podle určeného počtu pokojů, podle potřebné kategorie, avšak toto neplatí všude stejně. Za dům první třídy se každý rok platí 90 až 100 *đông* stříbra, za střední kategorii se každý rok platí 50 až 60 *đông* stříbra a za podřadnou kategorii se platí 20 až 30 *đông* stříbra. Nejprve se platí daň z verandy (Vietnamci na Jihu jí říkají daň ze zastřešené verandy), u verandy se platí také daň ze dvora, u dvora se platí daň z postranní uličky, u postranní uličky se platí daň ze zahrady. Ani u bydlení neexistují konkrétní pravidla, a přesto se hodnotí kategorie pro placení daně podle toho, jestli dům byl rozšířen či zmenšen, a také se francouzským písmem popisují místa za branou. Jestli

tomu tak není, považuje se to za vyhýbání dani, tj. je to těžce potrestáno, bez odkladu stíháno. Ve srovnání s tím jsou tyto daně na venkově jsou lehčí.

Za čtvrté je to přístavní poplatek. Kdykoliv člověk přijde k místu, kde čluny převážejí přes řeku, přes říčku, několik metrů od vody je společnost vybírající na břehu poplatky od Vietnamců. Vybrané peníze jsou potom předány francouzskému úředníku. Na velké řece se za každý převoz člunem musí zaplatit 3,40 *đongu*, na malé řece pokaždé 6,7 *đongu*. Pro chudé rodiny, které jedou obchodovat, je toto velmi těžké.

Za páté je to poplatek z narození a úmrtí. Když se někomu narodí chlapec nebo dívka, musí okamžitě jít na francouzský úřad nahlásit to a zaplatit poplatek za nahlášení. Když chlapec nebo dívka zemře, musí jít okamžitě na francouzský úřad, žádat o vyšetření příčiny smrti a zaplatit poplatek za žádost, nižší nebo vyšší podle toho, jestli rodina dotyčného je bohatá nebo chudá. Takto se nikdo z rodiny nevyhne dani z hlavy. To se uplatňuje zatím jen v Saigonu, jinde to ještě není zavedeno. Francouzi vybírají peníze po troškách, avšak postupně vybírají stále více. Nikdy si nevezmou vše najednou. To je skrytý způsob, jak z národa vysávají život.

Za šesté je to poplatek za smlouvy. Francouzi vědí, že lidé pronajímají, kupují a prodávají půdu, pole, domy a že podávají žaloby, potřebují velmi mnoho dokumentů. Tak si najednou vymysleli způsob, jak dostat francouzské razítko na vietnamský papír. Kdykoliv je k něčemu třeba dokumentu, je třeba zajít za Francouzem a zaplatit poplatek podle druhu dokumentu. Jestliže někdo takového dokumentu nepoužil, je to považováno za nelegální a transakce je neplatná.

Za sedmé jsou to různé občanské poplatky. Když si člověk pozve mnicha, nebo pořádá výroční zádušní hostinu, nebo obřad obětování, nebo když drží půst, nebo když vymění jednu krokev, vymění jednu tašku [na střeše], nebo když navštíví pohřeb, nebo když provádí oslavný obřad při určité příležitosti atd., vždy při každém shromáždění, každém banketu, při každé příležitosti, když se bubnuje nebo píská na flétnu, ať je člověk rodu vznešeného nebo prostého, všichni to musí jít nahlásit francouzskému úředníku a zaplatit 3 *hao* nebo 5 *hao* za žádost o povolení. Poplatek se určuje podle toho, zda se jedná o záležitost velkou nebo malou. Teprve až Francouzi vydají malý dokument, lze danou věc uskutečnit. Tomu se říká poplatek za povolení. Přes den je poplatek nízký, v noci o polovinu vyšší. Toto se uplatňuje teprve ve městech a na venkově to ještě nikde není zavedeno.

*Za osmé je to daň z obydlí na člunech.*⁴² Tato daň se také dělí do tří kategorií jako daň z domů: kategorie první třídy, střední a podřadná. První kategorií obydlí na člunech je velká obchodní loď, za niž se každý rok platí 100 *đôngů* stříbra nebo až 200 *đôngů* stříbra, daň ze střední kategorie obydlí na člunech tvoří polovinu toho, podřadná kategorie obydlí na člunech zase polovinu daně obydlí střední kategorie.

Nejubožejší jsou rybářské rodiny, které loví ryby. Nemají pole, nemají dům, nemají to, co řemeslníci a obchodníci, mají jen jeden člun, aby si vydělali na živobytí. Uloví-li brzy zrána ryby, tak odpoledne mají co jíst. Odedávna král Vietnamu od těchto lidí nebral sebemenší daň, oni loví jen proto, aby si z vody vydobyli své živobytí. Francouzi vybírají od všech, ať má jeden rybář několik člunů, ať je na jednom člunu sebevíc lidí, [všichni] musí platit daň z hlavy, a musí platit daň z člunu. Když rybář uloví ryby, přinese je na trh, zase mu vezmou peníze na poplatek z ryb. Každá daň z člunu uvedená na začátku se přesně zaznamená ve francouzštině, a jestliže tomu tak není, je to vyhýbání se daní, což se neprodleně tvrdě trestá.

Za deváté je to daň z obchodování. Nejtěžší daň mají obchodní společnosti. Obchody se také rozdělují do tří kategorií – vyšší, střední a nižší podle zboží, za něž se vybírá daň (Vietnamci na Jihu ji také nazývají daň z obchodu). Vyšší kategorie platí ročně okolo 2,300 *đôngů*, střední kategorie platí polovinu toho a nižší kategorie zase polovinu střední kategorie. Tj. maličký obchod s prodejem drobného zboží až po prodej malého množství zboží jako prodej sójové omáčky, prodej zeleniny, prodej palivového dříví, prodej arekových ořechů, musí mít daňový průkaz. Jestliže někdo nemá tento dokument, je to vyhýbání se dani, tj. těžce se to trestá.

Za desáté je to daň z tržiště. Tržiště se dělí na tři kategorie: vyšší, střední a nižší podle polohy od středu města. Ročně je nutné zaplatit francouzskému úředníkovi za velký trh 7,800 *đôngů* stříbra, za trh střední kategorie méně a za nižší kategorii ještě méně. Kromě toho ještě některé obchody na tržišti musí samy zavést poplatky, ať už člověk nese [na rameni] dříví nebo koš zeleniny [pod paží], může vstoupit na tržiště teprve po zaplacení poplatku. Lidé, kteří sbírají dříví, vesničané, kteří si rukama vydělávají na jídlo, jsou kvůli tomu ve veliké bídě. Chudí lidé na ulici, kteří jdou z trhu, jen zklamaně poslouchají a navzájem se ptají: „Kolik jste dnes ráno zaplatil na poplatek? Kolik jste dnes odpoledne zaplatila na poplatek?“ Kromě toho nepadne jiné slovo.

Za jedenácté je to daň ze soli a alkoholu. Zpočátku Francouzi stanovili, že rody vyrábějící sůl musí platit daň ze solnice. Poté, co viděli, že Vietnamci rádi užívají sůl, u nich

⁴² Obvykle se jedná o obchodnické a rybářské rodiny žijících na člunech či lodích (pozn. překl.).

teprve vypukla hrabivost, a daň ze soli se znásobila podle stejného pravidla jako zemědělská daň. Výrobu soli vedou sami Francouzi, nutí solaře těžce pracovat a platí jim jen malou mzdu. Když je sůl vyrobena, obchodníci se solí přijdou za ni zaplatit a koupí ji u Francouzů. Francouzi jim podle sumy peněz předají sůl, a pak jim vydají průkaz. Za každý průkaz se platí podle nakoupeného množství [více či méně peněz], přičemž to nezahrnuje peníze na nákup soli, a tak se za každý *thung*⁴³ platí dvakrát, poprvé daní ze solnice a podruhé poplatkem za průkaz o nákupu soli. Když člověk nakoupí sůl na úřadě solnice, musí to jít zase nahlásit na celní úřad Francie a žádat o registraci. Celní úřad zváží, kolik je to metráků, kolik je to kilo [soli], a pak dotyčný musí zaplatit poplatek za dokument o dani z prodeje soli. Předchozí daň a poplatek slouží k tomu, aby nikdo nevyráběl sůl nelegálně.

Samotná sůl je předmětem teprve následujících plateb, takže výsledně se za každý *thung* soli do tohoto okamžiku platí třikrát. Teprve když jsou zaplaceny tato daň a oba poplatky, lze sůl přinést na trh. Když člověk vstupuje [se solí] na tržiště, musí zase zaplatit daň z tržiště, to je počtvrté. Jak tedy nemají být výrobci soli nuzní? Jak se nemá potom cena soli zvyšovat? Dříve v zemi cena za jeden *thung* soli nepřesáhla 5,6 *đông*u mědi, nyní stojí jeden *thung* až 4,5 *đông*u stříbra. Vietnamci, kteří obývají mořské pláže, skutečně žijí z výroby soli, avšak oni jsou pod takovým tlakem, že je to žalostné jako nebe v ohni, jako oceán utrpení. Vietnamci jsou nekoneční ubožáci.

Opustí-li někdo francouzský systém, sám změní vesnici [tj. přestěhuje se], nepřijde do solnice a přijde na tržiště, zase je to utrpení, protože francouzská policie je velice přísná, agenti velmi dobře utajeni. Když jednou něco odhalí, vyhledá úplně celou rodinu, a tím více nutí lid pracovat. Lidé snášejí hlad, snášejí smrt a již nemohou nic říci. Daň z alkoholu se podobá dani ze soli, také jej vaří sami Francouzi. Prodavač alkoholu také jde za Francouzem pro obchodní licenci, nakoupí alkohol, avšak zde je pouze dvojitý zdanění.

⁴³ *Thung* je objemová míra, která se obvykle používá pro obilniny.

4. Dila Phan Bôi Châu do roku 1908:

Luu Cau huyet le tân thu (1903,1904)

Việt Nam vong quốc su (1905)

Khuyen quốc dân tu tro du hoc van (1905)

Duy Tân hôi chuông trinh (1905)

Kính cáo toàn quốc phu lao van (1906)

Hai ngoai huyet thu So biên - Tuc biên (1906)

Ai cáo Nam Ky phu lao van (1907)

Pho cáo luc tinh van (1906)

Tân Việt Nam (1906)

Ky Niêm luc (1907)

Ai Việt điều Diên (1907)

Hoa lê công ngôn (1907)

Việt vong tham trang (1907)

Hoang Phan Thái truyện (1907)

Sung bài giai nhân (1907)

Việt Nam quốc su khao (1908)

Tran Đông Phong truyện (1908)

Viên Hai Quy Hong (1908)

Závěr

Téma „ztráty země“ ve vietnamské literatuře mělo v době Phan Bôi Châu vztah k živé realitě područí Vietnamu. Vietnamští literáti bojovali proti francouzské nadvládě prostřednictvím literární tvorby, která jen stěží vymaňovala z podoby protifrancouzských myšlenek a emocí zapsaných na papír. Její autoři neměli dostatečné povědomí o světě a ani konkrétní představu o znovuzískání nezávislosti Vietnamu, ani prostředky na její případné uskutečnění.

Lze říci, že v tomto směru byl Phan Bôi Châu výjimkou. Přestože zpočátku vycházel ze stejného prostředí jako ostatní intelektuálové přelomu století a úroveň jeho povědomí o postavení Vietnamu a ostatních zemí v jihovýchodní Asii byla také podobná, soustředěným

úsilím se dopracoval ke konkrétnímu plánu na záchranu vlasti. Důležitou roli v tomto plánu hrála jeho díla, která přinášela národu osvětu a probouzela jej k aktivitě. Na jejich výzvu se mnoho konfucianců zapojilo do hnutí *Đông du*, podporovalo Phanovu činnost a vysílalo své syny na studia do Japonska.

Síla projevu Phan Bôi Châua je vidět již v tom, že Vietnamci, kteří kladou velký důraz na rodinu, se vydali za moře do cizí země, o níž vůbec nic nevěděli, jen proto, aby zachránili zemi. Přesněji řečeno, do Japonska se vydali pouze s vírou, že to, co se naučí, vrátí jejich vlasti nezávislost. Toto přesvědčení v nich zasel mj. Phan Bôi Châu a to byl také jeden z cílů jeho tvorby. Díky podpoře některých japonských politiků se začal naplňovat Phanův plán na záchranu země co do „výchovy talentů“ a částečně i posílení ducha národa. Vedle Phan Chú Trinhe, který zvolil pro reformu Vietnamu metodu spolupráce s francouzskou koloniální vládou, jedině Phan Bôi Châu přikročil k realizaci svého plánu prostřednictvím jednání s japonskými politiky a psaní vlasteneckých děl.

Významnou roli přitom hrála osobnost čínského učenice a politika Luong Khai Siêua, jež pomáhal Phanovi jak při kontaktech s Japonci, tak i v jeho literární tvorbě. Phanova tvorba nekončí jeho vyhoštěním z Japonska v roce 1909, avšak již nemá tak významný vliv na hnutí konfuciánské vrstvy.⁴⁴

Dějiny ztráty Vietnamu (*Viêt Nam vong quốc su*) mají význam z hlediska historické a literární stránky. Přinášejí konkrétní informace o Vietnamu na konci 19. století a na začátku 20. století – o vietnamských vlastencích, o utrpení vietnamského lidu a správních metodách Francouzů v různých oblastech lidského života. Toto dílo nezachycuje pouze historická fakta, ale nese v sobě emocionální náboj rozhořčení, žalu a touhy po nápravě stavu věci (nezávislost Vietnamu). Phan Bôi Châu dosahuje tohoto účinku hutným jazykem, který „nazývá věci pravými jmény“ a nesnaží se nic příkrášlovat. Dějiny ztráty Vietnamu jsou důležitým mezníkem ve vietnamské literatuře, protože již nerepresentují klasický historický záznam, avšak nemají ani podobu učeného pojednání o politice, ani realistického románu o utrpení vietnamského národa.

⁴⁴ Hnutí *Đông du* skončilo vyhoštěním Phan Bôi Châua, přestože někteří vietnamští studenti zůstali nadále v Tokiu.

Seznam vietnamských a japonských jmen a slovních spojení

	japonsky	česky
<i>Cần vương</i>		Rojalistické hnutí
<i>chân dân khí</i>		posílení ducha národa
<i>đang Cần vương</i>		Rojalistická strana
<i>Duy Tân hội</i>		Společnost Obnovy
Đài Ôi Trong Tín	Ókuma Šigenobu	
<i>Đông du</i>		Cesta na východ
<i>Đông van Thu viên</i>	Dóbun šoin	Institut příbuzných kultur
Gilberte Chiêu		
Hoanh Tân	Jokohama	Jokohama
<i>Hội Đông van đông Á</i>	Tóa dóbun kai, Společnost pro příbuzné kultury východní Asie	
<i>Huong Cang</i>		Hongkong
<i>khai dân trí</i>		zvýšení kulturní úrovně národa
Khang Huu Vo		
Khuyên Duong Nghi	Inukai Cujoši	
Luong Khai Siêu		
Luu Câu	Rjúkjú	
<i>noi giông</i>		rasa, národ
<i>mât nuoc</i>		ztráta země
Nguyễn Cuong Dê		
Nguyễn Quyên		
Nguyễn Thuong Hiên		
Phan Bôi Châu		
Phan Chú Trinh		
<i>tân thu</i>		novosti
<i>thục nhân tài</i>		výchova talentovaných lidí
<i>Truong Châm vo</i>	Šimbu	Vojenská akademie
<i>vong quc</i>		ztráta země
<i>vua tan</i>		král zemřel, zmizel

Bibliografie

Đai Cuong. Lịch sử Việt Nam. Tập II. NXB Giáo dục. Hà Nội 1998.

Đang Thái Mai. Văn thơ cách mạng Việt Nam Đầu thế kỷ XX. NXB Văn học. Hà Nội 1964.

Luu Trân Thiên. Phan Bội Châu. Tiêu su và văn thơ. NXB Văn-Tuong. Hà Nội 1953.

Marr, David G. Vietnamese Anticolonialism, 1885 – 1925. University of California. London 1971.

Nguyễn Đình Chú. Văn thơ Phan Bội Châu. NXB giáo dục. Hà Nội 1976.

Nhung tác phẩm của Phan Bội Châu. Tập 1. NXB Khoa học xã hội. Hà Nội 1982.

Shiraishi, Masaya. Phong trào dân tộc Việt Nam và quan hệ của nó với Nhật Bản và Châu Á. (Tu tượng của Phan Bội Châu về cách mạng và thế giới). NXB Chính trị thế giới. Hà Nội 2000.

Văn học Việt Nam (1900 – 1945). NXB Giáo dục. Hà Nội 1997